

Põllumajandusloomade kaitse

Õiguslik lühiülevaade

SA Keskkonnaõiguse Keskus

Triin Jäädmaa

Aprill 2024



K E S K
KONNA
ÕIGUSE
KESKUS

Käesolevas töös on antud õiguslik lühiülevaade põllumajandusloomade kaitsest Eestis. Põllumajandusloomade kaitse regulatsiooni üldiseks aluseks võib pidada 1965. aastal välja töötatud nn „5 vabadust“, mis moodustavad minimaalse nõuete nimekirja tagamaks loomade heaolu. Olulisima õigusliku raami seab 1976. aastal vastu võetud [põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsioon](#). Konventsiooniga asutatud alaline komitee on koostanud ja võtnud vastu erinevaid loomarühmi puudutavaid konkreetseid soovitusi loomade heaolu tagamiseks, millest allakirjutanud riikidel on kohustus juhendada. Kuivõrd Eesti on küll konventsioonile alla kirjutanud, ent Riigikogu pole seda ratifitseerinud, ei ole nimetatud konventsioon Eestile otseselt õiguslikult siduv. Samas kuna Euroopa Liidu õigus on osa Eesti õiguskorrast ning Euroopa Liit on ise nimetatud konventsiooni osaline ja ka selle ratifitseerinud, siis jõuab konventsioonis sätestatud läbi selle ka Eesti õigusesse. Euroopa Liit on põllumajandusloomade kaitseks vastu võtnud mitmeid direktiive ja määrusi, millest otsesemalt võtab konventsiooni nõudeid üle 1998. aastal vastu võetud [põllumajandusloomade kaitse koondirektiiv 98/58/EÜ](#). Eesti õigusesse on kõnealused direktiivid üle võetud peasjalikult [loomakaitseadusega](#) (LoKS) ning täpsustavate määrustega loomarühmade kaupa. Põllumajandusloomade kaitset otseselt puudutavat kohtupraktikat võib pidada napiks, ent mõningaid asjakohaseid seisukohti võib leida muudest loomade heaolu puudutavatest lahenditest.

1. Loomaheaolu 5 vabadust

Põllumajandusloomade kaitse regulatsiooni üldiseks aluseks võib pidada „5 vabadust“, mis moodustavad minimaalse nõuete nimekirja tagamaks loomade heaolu. Need töötati välja 1965. aastal [Brambelli raportis](#) vastuseks Ühendkuningriigi valitsuse aruandele loomakasvatuse kohta ja vormistati 1979. aasta pressiteates Ühendkuningriigi põllumajandusloomade heaolu nõukogu poolt.¹ Loomade heaolu hõlmab nende füüsilise ja vaimse seisundi ning hea tase tähendab nii head tervist kui enesetunnet. Koduloomade heaolu eest vastutab loomapidaja ja kannatuste põhjustamise vältimine on vähim ootus vastutajale.²

Viis vabadust on:

1

<https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20121010012427/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm> (külastatud 29.04.24)

² <https://teabesalv.pikk.ee/loomakasvatus/loomade-heaolu/> (külastatud 29.04.24)

1. **Olla vaba janust ja näljast** – tuleb loomadele luua võimalused piisavas koguses süüa ja juua, et organismi vajadused oleksid kaetud ning tervis ja elujõud tagatud.
2. **Olla vaba ebamugavustest** – võimaldada loomadele sobiv keskkond, peavari ja mugav puhkeala.
3. **Olla vaba valust, vigastustes ja haigustest** – tuleb kasutada haigusi ennetavaid meetmeid või haigusnähtude ilmnemisel võimaldada loomadele kiire diagnoos ja sobilik ravi.
4. **Vabadus loomumasele käitumisele** – võimaldada loomadele piisavalt ruumi ja vastavad (pidamis)tingimused ning võimaldades neil liigikaaslastega suhelda.
5. **Olla vaba hirmust ja kannatustest** – võimaldada loomadele tingimused ja kohtlemine, mis väldivad psüühilisi kannatusi.

Viie vabaduse põhimõte on mh aluseks loomade heaolu hindamissüsteemidele ([The Welfare Quality® Assessment Protocols](#)) ja seda saab kasutada põllumajandusliku toodangu kvaliteedikavade loomisel.³ Küll aga pole need eraldivõetuna õiguslikult siduvad printsiibid.

2. Põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsioon

1.1 Konventsiooni üldkirjeldus

1976. aastal võeti [Euroopa Nõukogu](#) egiidi all vastu [põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsioon](#) (*European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes*), mille eesmärk on sätestada allkirjutanud riikides põllumajandusloomade kaitse ühised miinimumnõuded. Konventsioon jõustus 10. septembril 1978. Käesoleva aja seisuga on konventsiooni ratifitseerinud või sellega liitunud 33 riiki ja Euroopa Liit (Euroopa Majandusühenduse õigusjärglane). Eesti on konventsiooni allkirjastanud, aga mitte ratifitseerinud.

Konventsiooni kohaldatakse loomadele, keda kasvatatakse või peetakse toidu, villa, naha, karusnaha või teistel põllumajanduslikel eesmärkidel, sh loomad, kes on saanud geneetilise muundamise või uute geneetiliste kombinatsioonide tulemusel. Selles käsitletakse eelkõige intensiivtootmissüsteemides peetavaid põllumajandusloomi.⁴

Konventsiooni artikkel 1 kohaselt tähendab mõiste „kaasaegsed intensiivsed loomakasvatussüsteemid“ süsteeme, milles kasutatakse peamiselt automaatseid tehnilisi seadmeid. Mõistet on täpsustatud 1992. aastal vastu võetud konventsiooni muudatusega, mille sisuline vaste on lisatud ka Eesti loomakaitseseadusesse (§ 3 lg 3²): intensiivne loomapidamine on loomade pidamine sellise loomkoormusega, sellistes tingimustes või sellisel tootmistasemel, mille puhul looma tervis ja heaolu sõltuvad inimese sagedasest hooldusest.

³ Samas.

⁴

<https://eur-lex.europa.eu/ET/legal-content/summary/european-convention-for-the-protection-of-animals-kept-for-farming-purposes.html> (külastatud 29.04.24)

Konventsiooni eesmärk on kaitsta põllumajandusloomi tarbetute kannatuste või vigastuste eest, mida põhjustavad nende pidamise hooned, neile antav sööt või nende eest hoolitsemine. Selle eesmärgi täitmiseks peavad konventsioonile allakirjutanud riigid järgima teatavaid eeskirju, mis käsitlevad muuhulgas põllumajandushooneid (pindala ja keskkond), sööta, loomatervist ja tänapäevases intensiivses loomakasvatuses kasutatavate tehniliste paigaldiste inspekteerimise korraldamist.⁵

Konventsiooniga asutatakse alaline komitee konventsiooniosaliste esindajatest selle kohaldamise järelevalveks. Komitee võib koostada ja võtta vastu soovitusi allakirjutanud riikidele. Komitee kaasab soovitude väljatöötamisel erinevaid valitsustevahelisi ja valitsusväliseid organisatsioone. Erinevalt teistest Euroopa loomade heaolu käsitlevatest konventsioonidest on põllumajandusloomade konventsioon raamseaduse iseloomuga, mis tähendab, et see on avatum edasiseks väljatöötamiseks ja võimaldab alalisel komiteel töötada välja üksikasjalikke eeskirju, millel on põhimõtteliselt sama õiguslik staatus, kui konventsioonil endal. Komitee poolt vastu võetud soovitusel muutuvad lepinguosaliste jaoks siduvaks kuus kuud pärast nende vastuvõtmist, st konventsiooni osalised peavad soovitusel üle võtma siseriiklikesse õigusaktidesse ja Euroopa Liidu õigusesse. Seni on komitee koostanud soovitusi veiste (1988), kodulindude (1986, 1995), sigade (1986, 2005), lammaste ja kitsede (1992), farmikalade (2006), vasikate (1993), silerinnaliste lindude (1993), partide, hanede ning karusloomade (1999) kohta.⁶

Konventsiooni muudeti 1992. aastal [muudatuste protokolliga](#), millega lisati täiendused eelkõige seoses biotehnoloogia kasutamise ja põllumajandusloomade surmamisega. Muudatuste protokoll pole aga jõustunud, kuna selle artikli 6 kohaselt peavad kõik tollased konventsiooniosalised (14 riiki ja EL) samuti protokollile ratifitseerima, mida pole täielikult tehtud.

Põllumajandusloomade kaitse konventsioon ja selle muutmisprotokoll moodustavad osa loomade heaolu käsitlevatest Euroopa Nõukogu õigusaktidest, mis hõlmavad ka [tapaloomade kaitse Euroopa konventsiooni \(1979\)](#), [loomade kaitset rahvusvahelise veo ajal käsitlev Euroopa konventsioon \(muudetud 2003\)](#), [katsetes ja muul teaduslikul eesmärgil kasutatavate selgroogsete loomade kaitse Euroopa konventsioon \(1986, koos selle 1998. aasta muutmisprotokolliga\)](#) ja [Euroopa konventsiooni lemmikloomade kaitse kohta \(1987\)](#).

1.2 Konventsiooni siduvus Eesti jaoks

Põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsioonile on Eesti Vabariigi valitsus alla kirjutanud 2008. aastal, st Eesti on konventsiooniga liitunud. Küll aga pole Eesti seni konventsiooni ratifitseerinud ning seega pole konventsioon Eestile otseselt siduv.

Ratifitseerimine tähendab rahvusvahelist akti, mille vahendusel riik väljendab oma nõusolekut selle kohta, et välisleping on talle kohustuslik ja tal tuleb vastava kohustuse olemasolul välislepingust tulenevad põhimõtted ning nõuded oma siseriiklikkusesse õigusesse üle võtta. Eestis ratifitseerib välislepinguid Riigikogu seadusega ja ratifitseerimise seadus avaldatakse Riigi Teatajas. Kuna tegemist on konventsiooniga, milles on ratifitseerimine ette

⁵ Samas.

⁶ <https://www.coe.int/en/web/cdcj/farming> (külastatud 29.04.24)

nähtud (vt art 14), siis sellisel juhul ei saa kõnealust välislepingut muuta kohustuslikuks ja siduvaks Eesti Vabariigi suhtes, isegi kui riigi volitatud esindaja on lepingu tekstile alla kirjutanud (PS § 121). See tähendab, et kõnealune konventsioon ise ei ole Eesti jaoks otseselt õiguslikult siduv. Siinjuures tuleb aga silmas pidada aspekti, mille kehtestab rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni art 18. Nimetatud artikkel näeb ette, et riigil (st tema organitel ja ametiisikutel) lasub juba allakirjutatud lepingu suhtes enne selle jõustumist kohustus hoiduda lepingu mõtte ja eesmärgiga vastuolus olevatest toimingutest.⁷

3. Euroopa Liidu õigus

Kuivõrd Euroopa Liidu õigus on osa Eesti õiguskorrast ja Euroopa Liit on ise põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsiooni osaline ning ka selle ratifitseerinud, siis jõuab konventsioonis sätestatu läbi selle ka Eesti õigusesse.

Euroopa Liit (EL) on alates 1986. aastast kehtestanud mitmeid loomade heaolu käsitlevaid õigusnorme. ELi aluslepingute kohaselt tunnustatakse loomi tundlike olenditena ja sellest tulenevalt peavad EL ning liikmesriigid loomade heaolu nõudeid nõuetekohaselt arvesse võtma, kui nad töötavad välja ja rakendavad ELi poliitikat näiteks põllumajanduse või siseturu valdkonnas. Neid õigusakte peetakse maailma kõige arenenumateks. Näiteks on EL keelanud munakanade traditsioonilised puurid ja nõuab, et tiineid emiseid peetakse rühmas.⁸

Põllumajandusloomi käsitlevad üldised nõuded on sätestatud ühes üldises koondirektiivis (direktiiv 98/58/EÜ)⁹, mis hõlmab kõiki põllumajandusloomade liike ja neljas eridirektiivis, mis hõlmavad vastavalt vasikaid (direktiiv 2008/119/EÜ)¹⁰, sigu (direktiiv 2008/120/EÜ)¹¹, lihakanasid (broilereid) (direktiiv 2007/43/EÜ)¹² ja munakanasid (direktiiv 1999/74/EÜ)¹³. Lisaks on kehtestatud kaks määrust loomade transpordi ja hukkamise kohta. Direktiiv 98/58 tugineb otse põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsioonile. Neli eridirektiivi võtavad üle kõnealuse konventsiooni komitee poolt vastu võetud soovitusel vasikaid, sigu, munakanasid ja lihakanasid puudutavas osas. Kuna aga konventsiooni komitee on lisaks andnud välja ka

⁷ Vt PS kommentaarid § 121 – <https://pohiseadus.ee/sisu/3600> (külastatud 29.04.24)

⁸

<https://www.fondation-droit-animal.org/proceedings-aw/the-european-union-legislation-on-animal-welfare/> (külastatud 29.04.24)

⁹ Direktiivi 98/58 konsolideeritud versioon -

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:01998L0058-20030605>

¹⁰ Direktiivi 2008/119/EÜ konsolideeritud versioon -

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A02008L0119-20191214>

¹¹ Direktiivi 2008/120/EÜ konsolideeritud versioon -

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A02008L0120-20191214>

¹² Direktiivi 2007/43/EÜ konsolideeritud versioon -

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A02007L0043-20191214&qid=1714377778249>

¹³ Direktiivi 1999/74/EÜ konsolideeritud versioon -

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A01999L0074-20191214>

soovitusi teiste liikide osas nagu lambad, kitsed, karusloomad, kalad, haned ja pardid, mida pole aga EL õigusesse üle võetud, on küsitav milline on nende soovituste õiguslik siduvus.¹⁴

Põllumajandusloomade kaitset käsitleva koonddirektiivi (direktiiv 98/58/EÜ) üldised nõuded on järgmised¹⁵:

- **Personal:** loomade eest hoolitseb piisavalt suur personal, kellel on asjakohased võimed, teadmised ja ametialane pädevus.
- **Kontroll:** Kõiki loomi, keda peetakse loomapidamise süsteemides, kontrollitakse vähemalt üks kord päevas. Vigastatud või haige looma eest tuleb viivitamata asjakohaselt hoolitseda ning vajaduse korral isoleeritakse sobivasse kohta.
- **Dokumenteerimine:** loomaomanik või -pidaja peab registrit igasuguse antud meditsiinilise ravi kohta, mida säilitatakse vähemalt kolm aastat.
- **Liikumisvabadus:** igal loomal, kammitsas, aheldatud või vangistuses, peab olema piisavalt liikumisruumi ilma, et see põhjustaks talle tarbetuid kannatusi või vigastusi.
- **Ehitised ja ruumid:** hoonete ehitamisel kasutatavad materjalid peavad olema hõlpsasti puhastatavad ja desinfitseeritavad. Õhuringlus, tolmutase, temperatuur ja suhteline õhuniiskus tuleb hoida vastuvõetaval tasemel. Ehitiste sees peetavaid loomi ei tohi pidada alalises pimeduses või alaliselt kunstliku valguse käes.
- **Automaat- või mehaanilised seadmed:** looma tervise ja heaolu huvides hädavajalikke automaat- või mehaanilisi seadmeid tuleb kontrollida vähemalt üks kord päevas. Kunstliku õhutussüsteemi kasutamise korral tuleb tagada asjakohane varusüsteem, et tagada piisav õhuvahetus.
- **Sööt, vesi ja muud ained:** loomade sööda valik peab olema tervislik ja asjakohane ning sööta tuleb anda piisavas koguses ja korrapärase vaheaegadega. Loomale ei tohi manustada ühtegi muud ainet peale nende, mida antakse terapeutilisel või profülaktilisel eesmärgil või zootehnilisel otstarbel. Lisaks peavad söötmis- ja jootmisseadmed minimeerima saasteohtu.
- **Looma keha moonutamine:** kohaldatakse looma keha moonutamist käsitlevaid riiklikke eeskirju.
- **Aretusmeetodid:** aretusmeetodeid, mis põhjustavad loomadele kannatusi või vigastusi, ei tohi kasutada välja arvatud juhul, kui nende mõju on minimaalne, hetkeline või on selgesõnaliselt lubatud riigi ametiasutuste poolt. Ühtegi looma ei tohi pidada põllumajandusettevõttes, kui see kahjustab tema tervist või heaolu.

EL liikmesriikidel on kohustus direktiivid oma siseriiklikku õigussüsteemi üle võtta. Seejuures on neil võimalus minna ELi direktiivis sätestatud miinimum eeskirjadest kaugemale. Määrused

¹⁴

<https://www.fondation-droit-animal.org/proceedings-aw/the-european-union-legislation-on-animal-welfare/>
(külastatud 29.04.24)

¹⁵ Direktiivi 98/58/EÜ kokkuvõte -

<https://eur-lex.europa.eu/ET/legal-content/summary/protection-of-farmed-animals.html>

on otsekohalduvad ja neid ei pea eraldi siseriiklikku õigusesse üle võtma, küll aga peavad liikmesriigid kehtestama sanktsioonid oma siseriiklikus õiguskorras. EL õigus on Eesti õiguse suhtes ülimuslik, st et EL õiguse ja siseriiklike õigusnormide vastuolu korral tuleb reeglina kohaldada EL õigust, samuti tuleb Eesti õigust tõlgendada võimalikult kooskõlas EL õigusega.

ELi riigid peavad astuma vajalikke samme tagamaks, et pädevad riiklikud asutused teostavad põllumajandusloomade kaitse normide üle kontrolli. Nad peavad kõnealuse kontrolli kohta aru andma Euroopa Komisjonile, kes kasutab aruandeid kontrolli ühtlustamise ettepanekute koostamiseks. Komisjon peab iga viie aasta järel esitama nõukogule aruande direktiivi rakendamise kohta ja vajaduse korral ettepanekud olukorra parendamiseks. Nõukogu kiidab selle aruande heaks kvalifitseeritud häälteenamusega.¹⁶

4. Eesti õigus

Põllumajandusloomade kaitset puudutavad EL direktiivide nõuded on Eesti õigusesse üle võetud peamiselt [loomakaitseadusega](#) (LoKS) ja täpsustavate määrustega loomarühmade kaupa.

Loomakaitseaduses puudutavad põllumajandusloomade kaitset otsesemalt järgmised peatükid:

- 2. ptk – loomapidamisnõuded
- 4. ptk – loomade ravimine ja veterinaarsed menetlused
- 5. ptk – looma kaitse tapmisel ja hukkamisel
- 6. ptk – loomade kaitse vedamisel
- 7. ptk – loomade võistlused, avalik näitamine ja müük

Määrused, millega sätestatakse nõuded põllumajandusloomade pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta:

- [Nõuded lamba ja kitse pidamise nlg selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta](#)
- [Nõuded veise pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta](#)
- [Nõuded vasikate pidamisele ja selleks ettenähtud ruumile või ehitisele](#)
- [Nõuded kanade pidamisele ja selleks ettenähtud ruumile või ehitisele](#)
- [Nõuded broilerite pidamise, selleks ettenähtud ruumi või ehitise ja broilerite pidamise koolituse kohta](#)
- [Nõuded sigade pidamisele ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta, sigade suhtes rakendada lubatud veterinaarsete menetluste loetelu ning neid läbiviivad isikud ja nõuded nende menetluste teostamisele ning neid menetlusi teostava isiku ettevalmistusele](#)

¹⁶ Samas.

- [Nõuded karusloomade pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta](#)

Riiklikku ja haldusjärelvalvet loomakaitseseaduse ning selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuete täitmise üle teostavad Põllumajandus- ja Toiduamet ning Keskkonnaamet (LoKS § 60). Järelevalve hõlmab reeglina selgitavaid suulisi märkusi, ettekirjutuse hoiatusi, ettekirjutust (koos sunniraha kohaldamise hoiatusega), asendustäitmist, rahatrahvi ja loomapidamise keelamist.¹⁷

Võib öelda, et kohtupraktikas on põllumajandusloomade kaitset käsitletud vähe. Küll aga on Riigikohus näiteks hiljutises koerapidamist puudutavas juhtumis (RKKKm [1-23-3265](#) ja [1-23-6360](#)) võtnud olulisi seisukohti, mis on teatud ulatuses asjakohased ka põllumajandusloomade puhul. Täpsemalt puudutab see lahend karistusseadustiku (KarS) § 264 ja LoKS § 4 lg 1.

KarS § 264. Looma julm kohtlemine

(1) Looma suhtes lubamatu teo toimepanemise eest:

2) avalikus kohas või

3) julmal viisil –

karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –

karistatakse rahalise karistusega

LoKS § 4. Looma suhtes lubamatu tegu

(1) Looma suhtes lubamatu tegu on looma hukkamist, vigastamist või talle valu ja välditavaid füüsilisi ja vaimseid kannatusi põhjustav tegu, nagu looma sundimine talle üle jõu käivatele pingutustele, loomavõitluse korraldamine, looma hülgamine või abitusse seisundisse jätmine, loomale kannatusi põhjustav aretustegevus ja muu sarnaste tagajärgedega tegu, mis ei ole tingitud looma ravimisest, muust veterinaarsest menetlusest ega hädaolukorrast, välja arvatud käesoleva seaduse § 10 lõikes 1 nimetatud juhud [nt põllumajandusloomade tapmine] ja käesoleva seaduse nõuetele vastavad loomkatsed.

Riigikohtu olulisemad seisukohad lahendites [1-23-3265](#) ja [1-23-6360](#):

- KarS § 264 eesmärgiks on kindlustada *inimeste* ühiseid väärtusi kui kollektiivset õigushüve. Antud kuriteokoosseisu kontekstis tähendab see ühiskondlikku eetilisi-moraalset kokkulepet, et inimesel on keelatud teise, tundeid omava ja valu tundva *elusolendiga*, kes on üldjuhul temaga võrreldes kaitsetumas seisundis ning tihti temast ka sõltuvuses, teatud moel käituda. See keeld laieneb ka looma omanikule ([1-23-3265](#) p 16).
- Lisaks avalikule korrale kaitseb KarS § 264 looma ka inimese eest. Viimane on *kohustatud* tagama looma heaolu ja hoiduma selle kahjustamisest ([1-23-3265](#) p 17).
- Kuigi viitega TsÜS § 49 lg-le 3 kohaldatakse loomadele asjade suhtes kehtivaid sätteid, ei tähenda see, et loomi saaks ja tohiks käsitada tavalise kehalise esemena TsÜS § 49 lg 1 mõttes. Nii on kriminaalkolleegiumi praktikas märgitud, et *loomad ei ole asjad*, vaid valu tundvad, inimesega teatud määral sarnased elusolendid. Õigushüvede kaalumisel tuleb seda arvesse võtta. ([1-23-3265](#) p 19)

¹⁷

https://www.pikk.ee/wp-content/uploads/2021/11/Olev_Kalda_Loomade_nouetekohane_pidamine_ ja_ve du_16122021.pdf (külastatud 29.04.24)

- Ka (üksnes) piinaval viisil toime pandud looma lubamatu kohtlemine on kuritegu KarS § 264 tähenduses. Kolleegium on arusaamal, et looma piinamine ja/või talle järjepidevate kannatuste põhjustamine on ühtaegu ka julm, väljendades põhimõttelist ja erilist hoolimatust, ükskõiksust ning tundetust looma kui teise elusolendi tervise, heaolu ja kannatuste suhtes. See aga tähendab, et kui looma piinatakse ehk talle tekitatakse suurt valu või kauakestvaid füüsilisi ja vaimseid kannatusi, on reegljuhul tegemist looma suhtes julmal viisil lubamatu teo toimepanemisega KarS § 264 lg 1 p 3 mõttes. (1-23-6360 p 14-16)
- Silmas tuleb pidada sedagi, et looma julm kohtlemine on võimalik nii tegevuse kui ka tegevusetusega. Viimasena võib olla käsitatav nt looma pikaks ajaks abi ja hoolitsuseta, sh toidu ning joogita jätmise selleks kohustatud isiku poolt. (1-23-6360 p 17)
- LoKS § 4 lg 1 asetab *igaihele* kohustuse hoiduda looma suhtes lubamatutest tegudest. Kui keegi peaks olema vahetuks tunnistajaks looma julmale väärkohtlemisele omaniku poolt, on tal õigus toimuvasse KarS §-s 29 sätestatud piirides sekkuda. (1-23-6360 p 18)